

Anasınıfına Devam Eden Çocuklar İçin Bir Müze Gezisi Örneği¹

A Museum Trip for Preschool Children

Dr. Öğr. Üyesi Nezahat Hamiden KARACA², Afyon Kocatepe Üniversitesi, Temel Eğitim Bölümü,
Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı, ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-7424-7669>,
nhamiden@gmail.com

Dr. Fatma Betül ŞENOL, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi
Anabilim Dalı, <https://orcid.org/0000-0002-5860-9236> fbetululu@yahoo.com

Dr. Öğr. Üyesi Tuğçe AKYOL, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi
Eğitimi Anabilim Dalı, <https://orcid.org/0000-0002-5860-9236>, akyol.tugce@gmail.com

Doç. Dr. Münevver CAN YAŞAR, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi
Eğitimi Anabilim Dalı, ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-1987-8393>,
munevver2002@yahoo.com

Öz

Bu çalışma, müze gezisine katılan okul öncesi dönem çocuklarının müze kavramı ile ilgili görüşlerinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Bu çalışma ile okul öncesi dönemde müze gezisinin etkin bir şekilde gerçekleştirilip, yaygınlaştırılmasına katkıda bulunulacağı düşünülmektedir. Çalışma kapsamında, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Çalışma grubunu, Afyonkarahisar ili Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı bir ilkokulun anasınıfına devam etmekte olan dördü kız yedisi erkek olmak üzere toplam on bir çocuk, bir anasınıfı öğretmeni ve üç anne oluşturmuştur. Çalışma kapsamında, müze gezisi öncesi, müze gezisi anında ve sonrasında uygulanan etkinliklerden oluşan bir müze gezisi planı oluşturulup, çalışma grubuna uygulanmıştır. Çalışmada veri toplama aracı olarak çocuklar, öğretmenler ve ebeveynlerle ile yapılan yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılmıştır. Çalışmadan elde edilen veriler içerik analizi yapılarak değerlendirilmiştir. Çalışma sonucunda, çocukların; müze gezisinde olumlu deneyimler edindikleri, mutlu, heyecanlı olduklarını ve geçmiş ile bugün arasında bağlantı kurabildikleri belirlenmiştir. Ayrıca annelerin; gezi sonrasında çocukların daha etkili öğrendiklerini, öğretmenlerin ise; müze gezilerinin çocuklara somut deneyimler kazandırdığı için öğrenme süreçlerine önemli katkılar sağladığını, çocukların geçmiş ile günümüz arasında bağlantı kurabildiklerini ve sosyal yaşantılarının olumlu yönde desteklediğini belirttikleri ortaya konmuştur.

Anahtar kelimeler: Okul öncesi eğitim, müze eğitimi, müze gezisi

Abstract

The aim of this study is to examine the views of the preschool children about museum concept. It is thought that this study will contribute to the effective expansion of the museum trip in preschool period. In this study, a case study of qualitative research methods was used. The study group included eleven children (4 girls, 7 boys) attending to kindergarten in Afyonkarahisar, one preschool teacher and three mothers. Within the scope of the study, a museum trip plan consisting of the activities before and after the museum activities was formed and applied to the study group. In this study, semi-structured interview forms with children, teacher and parents were used. The data was analysed with content analysis. As a result of the study, it was determined that children gained positive experiences during the museum trip, they were happy and excited, they were able to set connections between past and today. Furthermore mothers stated that children learned more effective, teacher stated since the museum trips

¹ Bu çalışma 8-10 Mayıs 2015 tarihleri arasında Nevşehir’de düzenlenen VII. Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi’nde sunulmuştur.

² Sorumlu Yazar

provide solid experiences for children they provide significant connections to learning process and children could set connections between past and today and museum trips support social lives positively.

Keywords: Preschool education, museum trip, preschool children

Giriş

Okul öncesi eğitim, doğrudan bilgi aktarımına değil yaparak yaşayarak öğrenme temeline dayanmaktadır. Okul öncesi dönemde çocuklar dokundukları, gördükleri, işittikleri, kokladıkları ve tattıkları yani beş duyusu ile algıladıkları ve birebir katıldıkları deneyimlere gereksinim duyarlar. Çocukların gelişimsel özelliklerinden yola çıkarak, öğrenme sürecinde farklı öğretim yöntem ve tekniklerinin uygun biçimde kullanılması, eğitim ortamlarında öğrenmeyi kolaylaştırıcı materyallere yer verilmesi ve okul dışında farklı ortamlardan eğitim amaçlı yararlanılması bütünsel yaklaşımla gelişim alanlarının desteklenmesi ve öğrenmenin kalıcı olması açısından önemlidir.

Okul öncesi eğitim programında önemle üzerinde durulan açık alanlarda eğitim, çocuklara alternatif öğrenme yolları ve yaparak yaşayarak öğrenme fırsatı sunmaktadır. Çocuklar bu öğrenme fırsatı ile sınıf ortamında gösteremedikleri yetenek ve becerilerini ortaya çıkarabilmektedir. Çocuklar için her zaman gittikleri okul ortamı dışında öğrenmek daha güdüleyici olabilmekte ve bu dış ortamda öğrendikleri ile okulda öğrendiklerini, farklı kültürlerin varlığını görerek farklı bakış açıları ile birleştirebilmektedirler (Gartenhaus, 2000; Mercin, 2017). Kutlu ve Smithuijsen (2010), farklı kültürlerin varlığını ve geniş birlikteliğini temsil eden kültürel çeşitliliğin, hem değişen toplumda bir arada yaşayan insanları, hem de çeşitli ekonomik süreçler sonucunda ortaya çıkan ürünleri kapsadığını belirtmişlerdir (Akt. Karadeniz ve Onur, 2015). Okul öncesi dönemde kültürel çeşitliliğin sonucunda ortaya çıkan ürünleri ve geçmişi kavrayabilmek için yaşam tarihini iyi bilmek ve değer vermek gerekmektedir (MEB, 2013). Eğitim kurumlarında yapılan çalışmaların daha kolay, anlaşılır ve zevkli olması amacı ile açık alanlarda uygulanan eğitim sayesinde çocukların yaşam boyu öğrenmeleri ve okulda öğrenilen bilgilerin gerçek yaşamla ilişkilendirilmesi sağlanmaktadır (Bozdoğan ve Yalçın, 2006). Açık alanlarda eğitim, eğitim sistemi içinde ve alan yazın incelendiğinde, inceleme gezileri ya da alan gezileri olarak adlandırılmakta ve geleneksel öğretim dışında çocuklara gezi boyunca çeşitli etkinlikler ile birinci elden deneyimler sağlaması açısından çok önemli bir öğretim yöntemi olarak düşünülmektedir (Flexer ve Borun, 1984). Okul öncesi eğitim kurumlarında postane, itfaiye, dişçi, pastane, hayvanat bahçesi, çiftlik gibi yerlerin yanında müzelere de gezi düzenlenebilmektedir.

Müzeler, çağdaş toplumların en önemli kültürel merkezleridir ve ziyaretçilere çok kültürlülüğü tanıma fırsatı verir. Aynı zamanda insanlık tarihini nesnelere sunarken, bireyin kendi kültürü ile başka kültürleri tanımasına, benzerlik ve farklılıkları görmesine, hoşgörü ile yaklaşmasına, empati, hayal gücü ve yaratıcılığını geliştirmesine katkıda bulunur (Köksal Akyol ve Akyol, 2014). Geçmişle, somut ve dokunulur objeler eliyle kurulan duygusal bağ müze ve tarihi yer gezilerinin temel değeridir. Bu yönüyle müzeler toplama, koruma, inceleme, değerlendirme ve sergileme işlevleri yanında eğitim işlevini de üstlenmiş durumdadır (Brooks, Aris ve Perry, 1999). Karadeniz ve Onur (2015) kimlik oluşturma, kimlik geliştirme ve sosyalleşme süreçlerinde önemli bir yeri olan müze gezilerinin; insanların kültürel çeşitlilik,

çok kültürlülük, hoşgörü, kültürlerarası diyalog ve iyi ilişkilerin desteklenmesi için kendi politikalarını ve planlarını geliştirmesini sağladığını belirtmektedir. Müzedeki nesnelere görsel bir uyarıcı olarak etkili olan, hayal gücünü harekete geçiren, kitapların ve derslerin doğrudan ortaya koyamadığı yaşantı içinde oluşması gereken bağları sunan zengin kaynaklardır (Gartenhaus, 2000; Güler, 2011; Köksal Akyol ve Akyol, 2014; Yılmaz, 1996). Müze eğitimi insanların var olan bilgi, yetenek ve kişisel ilgilerine göre müze koleksiyonlarından deneyim kazanmalarını, kendi anlamlarını çıkarmalarını sağlama ve yaşam boyu eğitimlerine katkıda bulunma süreci anlamını taşımaktadır (Tezcan Akmehtem ve Ödekan, 2006). Çocuklar müze gezileri ile kültürel geçmiş ile ilgili bilgilerini ve deneyimlerini zenginleştirme fırsatı bulmaktadırlar (Kimble, 2014). Müze eğitimi çocuklara, ilgili zaman ve mekan içinde bireyleri anlama, geçmiş ile bugün ve geleceği ilişkilendirebilme, hem farklı kültürleri hem kendi kültürlerini tanıma gibi hedefleri kazandırmakta (Emeksizoglu, 2007), ziyaretçide uzun soluklu ve kalıcı bilgi sağlamakta ve diğer eğitim türlerinde olduğu gibi ziyaretçide davranış ve tutum değişikliği yaratmaktadır (Nuzzaci, 2006). Abacı (2005), öğrenmeyi olumlu yönde etkileyen müzelerin sadece turistik bir mekan halinden çıkıp çocuklar için bir eğitim-öğretim alanı haline geldiğini belirtmektedir. Ayrıca müze gezisi anında çocukların; keyif alarak, oyun oynayarak farkında olmadan öğrendiklerini, çocukları düşünmeye zorladığını, gözlem yaparak gördükleri ve yaşadıkları ile ilgili ilişki kurmaya çalıştıklarını, mantık, yaratıcılık, hayal gücü ile yorumlama becerilerinin gelişmesine katkıda bulunduğunu, geçmiş ve geleceğin farklı olduğunu, değişimin devam ettiğinin farkına varmalarına katkı sağladığını vurgulamaktadır. Sturm ve Bogner (2010) da benzer şekilde sınıf ortamında ve müzede çocuklara verilen eğitimin çocukların öğrenme motivasyonları arasında farklılık olup olmadığını ölçtükleri araştırmada, müze eğitimine dahil edilen çocukların öğrenme motivasyonlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşarak, sınıf dışı gezilerin müfredata eklenmesiyle değerli sonuçlar elde edilebileceğini belirtmişlerdir.

Okul dışı gezilerin hem öğretmenler hem de çocuklar için etkili olabilmesi için eğitim-öğretim dönemi içinde sıklıkla yer verilmesi gerekmektedir. Ancak bu etkililiğin sağlanabilmesi için müze eğitimine yönelik etkili bir planlama yapılması ve bunun müfredata yerleştirilmesi önemlidir (Brett, 2014; Güleç ve Alkış, 2003). Etkileşimsel müze gezileri üç bölümden oluşmaktadır; “ön hazırlık”, “müze ziyareti” ve “izleme etkinlikleri” (Greenhill, 1999). Paykoç (2008), etkileşimsel müze yaşantısı sağlamak için ziyaretçilerin deneme, merak, keşif yapma, kişisel anlam çıkarma, yaratıcılık becerilerini uyarmak gerektiğini belirtmektedir. Müzelerde dikkat çekmeyi sağlamak için; özgün sergi tasarımları, açıklama etiketleri, tabela, resim ve sesli uyarılar kullanılabilir. Farkındalığı artırıcı bu görsel ve işitsel uyarılar ve büyük yön işaretleri ile girişten çıkışa düz bir yol izlenmesi müzede öğrenmeyi de kolaylaştırmaktadır. Çocuklar etkileşimsel müze yaşantıları ile pek çok becerilerini geliştirirler: Objelerle etkileşimde bulunma, gözlem, duyguları ifade etme, hayal gücü, yorumlama ve kendi yaşamına bağlama, müzedeki objeleri okuma, kültürel değerleri fark etme, gerçeği arama, eserlerde verilen mesajların analizini yapma, müzenin planını çıkarma, müzedeki uygulamalara katılma, deney yapma, değerlendirme, ekip çalışması ve işbirliği yapma, tahminde bulunma, sonuç çıkarma vb. (Köksal Akyol ve Akyol, 2014; Sturm ve Bogner, 2010). Okvuran (2012) iyi bir müze deneyimi için merak, güven, tartışma, kontrol, oyun ve iletişimin önemli

olduğunu belirtmektedir. Hangi yaşta olursa olsun çocuklar; merak eder, dokunmak ister ve karşılarında her ne varsa onu pek çok açıdan gözlemler, akıllarına gelen her türlü soruyu sormak ve hemen yanıtını almak isterler. Hayal kurmak, oyun oynamak, öyküler dinlemek, gezmek, incelemek onlar için vazgeçilmez unsurlardır. Öncelikle öğretmenler düzenledikleri planlı bir müze gezisinin çocuk, anne baba, okul ve diğer personel üzerindeki etkilerini de göz önünde bulundurmak durumundadırlar (Güler, 2011). Müze gezilerinde öğrenmeyi etkin kılmak için gezinin önceden belirlenmiş bir plan çerçevesinde yürütülmesi Bloom'un Bilişsel Gelişim Taksonomisi'ne göre; çocuklar gezi öncesi yapılan etkinliklerle bilme, kavrama ve uygulama; gezi anında kavrama, uygulama ve analiz; gezi sonrasında ise uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme basamaklarına ulaşabilmektedir (Hurley, 2006). Dillon vd. (2006) sınıf dışında öğrenmenin etkililiğini öğrenmek için yüz elli araştırmayı incelemişler ve bu çalışmalarının sonucunda bu tür etkinliklerin iyi bir planlama ile yapılması gerektiği sonucuna ulaşmışlardır.

Müze gezisi, çocukların gelişim özellikleri, ilgi ve gereksinimleri göz önüne alınarak planlanmalıdır. Müze gezilerinin planlama aşamasında (hazırlık) öğretmenlerin okul yönetimi ile birlikte öğretim yılı başında, ziyaret edecekleri müzeyi seçmeleri gerekmektedir. Müze gezisi için nereye gidileceği belirlendikten sonra öğretmenler gezi yerine nasıl gidip gelineceği, gezi alanında çocuklar için tehlike yaratacak alanların olup olmadığı, gerekli olan materyallerin temini ve ebeveynlerden izin alınması konusunda ön çalışma yapmalıdır. Daha sonra müze gezisi için etkinlik planlarını oluşturmalıdır. Öğretmen çocukların müze ziyaretine hazırlayıcı etkinliklere en az üç gün önce uygulamaya başlamalıdır. Etkinliklerin başlangıcı sınıf ortamında yaratılacak "tartışma" ile müze kavramının sorgulanmasıdır. Burada "Müze nedir?" sorusunun yanıtları aranmalıdır. Yine geziye gidilmeden önce çocukların; nereye gidileceği, neler görecekleri, neler yapacakları ve gidecekleri yerde uyulması gereken kurallar ile gezi anında gözlemleri gereken nesnelere hakkında bilgilendirilmesi, ayrıca gezi anında yardımcı olacak ebeveynlere gezi anında neler yapılacağı konusunda açıklamalar yapılması gerekmektedir. Gezi anında öğretmen çocukları gözlemeli, çocuklara sorular sormalı ve farklı etkinlikler (resim yapma, drama vb.) yoluyla çocukların gözlem yapacakları yerlere odaklanmalarını sağlamalıdır. Güdüleyici, uyarıcı, fiziksel deneyim ve kalıcı öğrenme sağlayan müze gezisi sonrasında, sınıfa gelindiğinde deneyimlerin hatırlanması, tartışılması ve değerlendirilmesi çok önemlidir (Greenhill, 1999). Bu nedenle gezi sonrasında çocuklara, gezi anında neler gördükleri, nelerden etkilendikleri, ilgilerini çeken mekan ve nesnelere neler olduğu ile ilgili sorular sorularak gezi hakkında konuşmalıdır. Gezi anında yapılan etkinliklerin kalıcılığının sağlanması amacı ile drama yapılabilir, resim çizilebilir, öykülerler oluşturulabilir. Etkinliklerin ardından öğretmen çocuklarla birlikte gezinin amacı, neler yapıldığı, daha sonraki gezide nereye gidilebileceği hakkında mutlaka değerlendirme yapmalıdır (Aral ve Can Yaşar, 2014; Kandır, Can Yaşar ve Tuncer, 2012; Önder, Abacı ve Kamaraj, 2009; Saul, 1993). İlgili alan yazın incelendiğinde, Türkiye'de çocukların eğitiminde ve kültürel farkındalık oluşumunda bu denli önemli olan müze eğitime ve müze gezilerine yönelik çok fazla çalışma yapılmadığı görülmektedir. Bu bağlamda okul öncesi dönemde müze gezisinin etkin bir şekilde gerçekleştirilip, yaygınlaştırılmasına katkıda bulunulacağı düşünülen araştırmada, müze gezisine katılan okul öncesi dönem çocuklarının müze kavramı ile ilgili görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, işlem ve verilerin analizine yer verilmiştir.

Araştırmanın Modeli

Araştırma kapsamında nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Durum çalışmasında bir durum ile ilgili etkenler ortam, bireyler, olaylar ve süreçler bütüncül bir yaklaşımla incelenmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubuna 2013-2014 eğitim öğretim yılında Afyonkarahisar ili Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı bir ilkokulun anasınıfına devam eden 5-6 yaş arasında 11 çocuk, bir anasınıfı öğretmeni ve üç anne dâhil edilmiştir. Araştırmaya dahil edilen çocuklardan dördü kız yedisi erkektir. Araştırmaya dahil edilen annelerin üçü de ev hanımı ve 32-39 yaş aralığındadır. Okul öncesi eğitimi lisans mezunu olan anasınıfı öğretmeni; 27 yaşında ve altı yıllık kıdeme sahiptir.

Veri Toplama Araçları ve Toplama Süreci

Araştırmada veri toplama aracı olarak müze gezi öncesi ve sonrası çocuklar, anneler ve öğretmen ile yapılan görüşme formları ve çocukların yapmış oldukları resimler kullanılmıştır. Araştırma kapsamında, müze gezi öncesi, anı ve müze sonrası etkinlikler planlanarak yapılandırılmış bir alan gezisi planı oluşturulmuştur. Örneğin; çocuklara “Müzelerin nasıl bir yer olduğu, içinde hangi materyallerin bulunduğu”, annelere “Yapılan müze gezisi sonrasında çocukları ile paylaşımları, çocuklarında ne gibi değişiklikler gözledikleri” , öğretmenlere ise “Müze gezisi ile ilgili çocuklardaki gözlemledikleri davranışlar” ile ilgili görüşleri sorulmuştur. Hazırlanan müze gezisi planı ve müze gezi öncesi-sonrasında yapılacak görüşme soruları iç geçerliği sağlamak için üç alan uzmanının görüşlerine sunulmuş ve uzmanların incelemeleri sonucu etkinlik planına ve görüşme sorularına son şekli verilmiştir.

Yapılan müze gezisi çocukların gelişim özellikleri, ilgi ve gereksinimleri doğrultusunda müze gezi öncesi, anı ve sonrası olarak planlanmıştır. Müze gezi öncesinde öncelikle Afyonkarahisar İl Milli Eğitim Müdürlüğünden ve ailelerden izin alınmıştır. Müze gezi anında yardımcı olması için gönüllü katılacak anneler belirlenmiştir. Etkinliklere başlamadan önce araştırmacılar tarafından hazırlanan, müze ile ilgili yarı yapılandırılmış görüşme formu ve genel bilgi formu öğretmen, anneler ve çocuklara sorularak işitsel kayıtlar tutulmuştur.

Müze gezisine gidilmeden birkaç gün araştırmacılar tarafından müze ile ilgili oyun, hareket, drama, Türkçe dil, sanat etkinlikleri yapılmıştır. Örneğin, müze ile ilgili neler bildikleri hakkında sohbet edilmiş, müzede yer alan nesnelere hakkında slâyt gösterisi yapılmış ve çocuklardan müzenin nasıl bir yer olabileceği ve içinde neler olduğuna dair resim yapmaları istenmiştir.

Müze gezisi anında, müzede bulunan materyallerin kartları çocuklara verilerek bilmeceler sorulmuş, “Define Avı” adlı yerini bulma ve eşleştirme oyunu oynanmış ve “Zamanda Yolculuk” adlı drama etkinliği yapılmıştır.

Müze gezi sonrasında ise öğretmen, anneler ve çocuklar ile tekrar görüşme formu uygulanarak işitsel kayıtlar alınmıştır. Çocuklardan müzede gördükleri ile ilgili resim yapmaları istenmiştir. Çocuklarla arkeolog olarak kazı çalışması yapılmış ve oyun hamurları şekillendirilerek sınıfta müze oluşturulmuştur. Daha sonra aileler ile oluşturulan müzede paylaşım toplantısı yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerden ve çocukların yapmış oldukları resimlerden elde edilen veriler içerik analizi ile değerlendirilmiştir. İçerik analizi, bir metindeki değişkenleri ölçmek amacıyla sistematik, tarafsız ve sayısal olarak yapılan analizi ifade etmektedir (Wimmer ve Dominick, 2000). Bu analizde, elde edilen bulguların düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunulması amaçlanmaktadır.

Görüşme formları ve resimlerin hepsi üç bağımsız araştırmacı tarafından incelenmiş ve bunlardan kodlar çıkarılmıştır. Ortak kodlar bir araya getirildikten sonra genel kategoriler oluşturulmuş ve kategoriler hakkında görüş birliğine varıldıktan sonra kategoriler bulgulara eklenmiştir.

Bulgular ve Tartışma

Çocuklar ile Müze Gezisi Öncesinde Yapılan Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular

Müze gezisi öncesinde çocuklar ile yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular incelendiğinde; müzenin nasıl bir yer olduğu ve müzede bulunan eşyalar ile ilgili düşünceleri olmak üzere toplam iki ayrı kategori altında toplanmıştır. Ayrıca çocukların hiçbirinin daha önce bir müze gezisine katılmadığı belirlenmiştir.

Çocukların Müzenin Nasıl Bir Yer Olduğu İle İlgili Görüşleri

Çocukların büyük bir kısmının (n=6) müzenin nasıl bir yer olduğu ile ilgili bilgi sahibi olmadıkları belirlenmiştir. Çocukların çoğunluğu müzeyi, eski eşyaların (n=4) ve eski kemiklerin (n=1) toplandığı yer olarak tanımlamışlardır.

Çocuklar müzede; eski saatler, arabalar, anahtarlar, oyuncaklar, bardaklar, tabaklar, çatalar, sandalyeler olabileceğini belirtirken, çocuklardan biri ise müzede neler olduğunu bilmediğini ifade etmiştir. Buna göre çocukların büyük bir çoğunluğunun müzede eski günlük eşyaların bulunduğu konusunda bir fikir sahibi oldukları söylenebilir. Örneğin Ç5: “Müzede tabaklar, çatalar, masa, eski eşyalar var. Müzeler olmasaydı eski şeyleri anlayamazdık.” şeklinde görüşünü ifade etmiştir. Müze gezisi öncesinde çocuklarla yapılan görüşmeler sonucunda, çocuklardan hiçbirinin (n=11) daha önce bir müze gezisine katılmadığı belirlenmiştir.

Ayrıca müze gezisi öncesinde çocuklar tarafından yapılan “müze hakkında bildiklerimiz” konulu resimler incelendiğinde, resimlerde radyo, tabak, sandalye, kalem, saat gibi günlük eşyaların yer aldığı görülmektedir (Bkz. Resim 1 ve Resim 2).

Resim 1. Ç1'in gezi öncesi müze ile ilgili resmi

Resim 2. Ç2'nin gezi öncesi müze ile ilgili resmi

Çocuklar ile Müze Gezisi Sonrasında Yapılan Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular

Müze gezisi sonrasında çocuklarla yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular; çocukların müzede bulunan eşyalar ile ilgili düşünceleri, çocukları müzede etkileyen olaylar ve çocukların müzede duyu durumları olmak üzere toplam üç ayrı kategori altında toplanmıştır.

1. Çocukların Müzede Bulunan Eşyalar İle İlgili Görüşleri

Çocukların müzede bulunan eşyalar ile ilgili görüşleri incelendiğinde; çocuklar müzede en çok bulunan eşyaların (n=7) para, oyuncak, heykel ve bilet (n=5) olduğunu belirtmişlerdir. Çocuklar müzede kuklaların ve kaşıkların (n=4), kolyelerin, masaların ve tabakların (n=3) da olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca çocuklar müzede bardak, makas, tencere, testi, masa (n=1) gibi günlük eşyaların da bulunduğunu belirtmişlerdir. Çocukların müze gezisi sonrasında yapmış oldukları resimler incelendiğinde; müzede bulunduğunu ifade ettikleri ve dikkatlerini çeken eşyaların resimlerinde yer aldığı görülmektedir (Bkz. Resim 3 ve Resim 4).

Resim 3. Ç1'in gezi sonrası müze ile ilgili resmi

Resim 4. Ç2'nin gezi sonrası müze ile ilgili resmi

Piscitelli ve Anderson (2001) çocukların müzeler hakkındaki düşüncelerini ve deneyimlerini incelemek amacıyla yapmış oldukları araştırmada, çocukların özellikle müzelerde görmüş oldukları nesnelere resmettiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca çocukların gitmiş oldukları müzeler hakkındaki bilgilerini, ilgilerini

ve duygularını resimlerinde rahatlıkla ifade edebildiklerini vurgulamışlardır. Ünal (2012) dört-sekiz yaş çocuklarının müzede bulunan nesnelere hakkındaki düşüncelerini ve müzede geçirmiş oldukları deneyimleri incelemek amacıyla yapmış olduğu araştırmada, çocukların müzede bulunan nesnelere büyük ilgi ve merak duyduklarını ve nesnelere isimlerinin neler olduğu, nasıl kullanıldığı ve kimler tarafından kullanıldığı gibi sorular yönelttiklerini belirtmiştir. Ayrıca çocukların daha önceki bilgilerinden, deneyimlerinden yola çıkarak nesnelere kullanım amaçlarını yorumladıkları ve nesnelere arasında karşılaştırmalar yaptıkları sonucuna ulaşmıştır. Greenhill (1999) müze yaşantısının bireysel, sosyal ve fiziksel boyutları olduğunu vurgulamaktadır. Bu yaşantılar, nesnelere etkileşime geçme, gözlem yapma, duyguları ifade etme, hayal gücünü kullanma, kendi yaşamıyla bağlama, bilgilenme, müzenin bakış açısıyla mesajını görme ve anlamlandırma, nesnelere okuma, kültürel değerleri ve yaşamı paylaşma, gerçeği arama, uygulamalar yapma ve değerlendirme gibi öğeleri kapsamaktadır.

2. Çocukları Müzede Etkileyen Durumlar

Müze gezisi anında çocuklar en çok müzede oynadıkları oyunlardan, müzede bulunan paralardan ve heykellerden (n=4) etkilediklerini belirtmişlerdir. Ayrıca çocuklar müzede bulunan oyuncaklardan (n=2), kolyelerden ve kuklalardan (n=1) da etkilendiklerini ifade etmişlerdir.

Semper (1990) oyunun temelinde keşif, gözlem ve deneyim olduğu için müzelerin de çocuklara oyun oynamayı öğrettiğini vurgulamıştır. Kalessopoulou (2011) üç-dokuz yaş arasındaki çocukların müzede geçirmiş oldukları etkileşimleri incelediği araştırmada, çocukların müzede oyun oynadıkları, etkinlikler yaptıkları ve eğlendiklerini ifade ettiklerini belirtmiştir. Anderson, Piscitelli, Weier, Everett ve Tayler (2002) okul öncesi dönemdeki çocukların müzede öğrenme süreçlerini inceledikleri araştırmada, çocuklar on hafta boyunca müze eğitimi programına katılmışlar ve program sonunda çocuklar ile birlikte görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda, çocukların müzelerde kazanmış oldukları kültürel deneyimlerin; çocukların öğrenme, eğlenme ve hafıza süreçlerine önemli katkılar sağladığı belirlenmiştir. Dockett, Main ve Kelly (2011) çocukların müze gezisi hakkındaki deneyimlerini, beklentilerini ve görüşlerini belirlemeyi amaçladıkları araştırmada, çocukların müzede deneyimleri ile kendi yaşantıları arasında bağlantı kurdukları ve müze ile ilgili kültürel mesajları ifade edebildikleri sonucuna ulaşmışlardır. Yapılan araştırmaların sonuçları değerlendirildiğinde; araştırma sonucunda çocukların müzede yapılan etkinliklerden ve müzede bulunan nesnelere etkilenmeleri ve kendilerini etkileyen durumları yansıtabilmeleri sonucu ile benzerlikler gösterdiği söylenebilir.

3. Çocukların Müzede Duygu Durumları

Çocukların büyük bir çoğunluğu (n=5) müzede kendilerini iyi hissettiklerini, mutlu olduklarını ve gezinin güzel geçtiğini belirtmişlerdir. Ayrıca çocuklardan bir kısmı (n=3) müzede eğlendiklerini ve heyecanlandıklarını (n=2) vurgulamışlardır.

Çocukların müzede duygu durumlarını belirten ifadelerden yapılan alıntı örnekleri aşağıda sunulmuştur:

Ç2: "Heyecanlandım. Eski ile şimdiki arasındaki farkı gördüm."

Ç10: "Mutlu hissettim. İyi ki gitmişim dedim."

Araştırma sonucuna benzer şekilde Piscitelli ve Anderson (2001) yapmış oldukları çalışmada, çocukların büyük bir çoğunluğunun müzede olumlu deneyimler geçirdiklerini ve müzeye gittikleri zaman özellikle kendilerini mutlu ve heyecanlı hissettiklerini belirtmişlerdir.

Annelerin Müze Gezisi Öncesi Görüşleri

Müzeye gezi öncesinde annelerle yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular incelendiğinde; geziye katılan sadece bir annenin daha önce başka bir geziye katılmış olduğu ve çocuklar ile birlikte müzeye bu tür gezilerin düzenlenmesi gerektiğini belirttiği dikkat çekmektedir. Annelere müze gezi öncesinde, müzeye düzenlenen gezilerin çocuklar açısından ne gibi faydaları olabileceği sorulduğunda; çocuklarda davranış değişikliği oluşturduğu ve öğrenme süreçlerini etkilediği vurgulanmıştır. Annelerin müzeye düzenlenen alan gezilerinin faydaları hakkındaki belirtmiş oldukları görüşlerden yapılan alıntı örnekleri aşağıda sunulmuştur:

A1: *“Davranışları değişiyor. Yerinde, anında görüp öğreniyorlar, farkındalık yaratıyor.”*

A2: *“Gezerek çok şey öğrenilebiliyor.”*

A3: *“Görünce ve birileri anlatınca daha çok akılda kalıyor.”*

Anderson vd. (2002) küçük çocukların aktif katılımını sağlayan ve yaşayarak öğrenmelerini kolaylaştıran müze gezilerinin, çocukların öğrenmeye yönelik ilgilerini geliştirdiğini vurgulamışlardır. Luke ve McCreedy (2012) müze eğitimi anında gerçekleştirilen aile katılım etkinlikleri ile ilgili yapmış oldukları araştırmada, bu etkinliklere katılan anne babaların çocuklarının öğrenme süreçlerini geliştirme konusunda daha aktif katılım sergiledikleri sonucuna ulaşmışlardır.

Annelerin Müze Gezisi Sonrası Görüşleri

Annelere müze gezisinin çocuğa nasıl katkılar sağladığı sorulduğunda, çocukların öğrenme süreçlerini geliştirdiğini, çocuklarına önemli katkılar sağladığını belirtmişlerdir. Annelerin düşüncelerinden yola çıkılarak yapılan alıntı örnekleri aşağıda sunulmuştur:

A1: *“Farklı eğitim ortamları çocuklarda yaparak yaşayarak öğrenmeyi sağlıyor. Etkileri uzun sürüyor.”*

A2: *“Heyecanlandı. Eski ile yeni karşılaştırarak farkını ayırt etti.”*

A3: *“Akılda kaldığı için daha etkili olduğunu gördüm.”*

Müze gezisi sonrasında anneler ile yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular incelendiğinde; geziye katılan üç annenin de gezi sonrasında çocukları ile konuştuklarını ve müzede geçirdikleri deneyimleri aileleri ile paylaştıkları, özellikle müzede gördükleri hakkında paylaşımlarda bulduklarını belirtmişlerdir. Annelere müze gezisi anında ve sonrasında çocukları ile ilgili gözlemleri sorulduğunda anneler şu şekilde ifade etmiştir:

A1: *“Meraklandı, ilgilendi.”*

A2: *“Heyecanlandı. Eski ve yeni karşılaştırarak ayırt etti.”*

A3: *“Meraklandı ve dikkatini çeken eşyalardan çok ayrılmak istemedi, tekrar tekrar baktı.”*

Ayrıca anneler, müze gezisini çok beğendiklerini ve bu tür gezilere daha çok katılmak istediklerini ifade etmişlerdir. Anderson ve Piscitelli (2002) anne babaların müzeler ve müze gezileri hakkındaki çocukluk

deneyimlerini incelemek amacı ile yapmış oldukları araştırmada, anne babaların büyük bir kısmının müze gezilerini eğlenceli, güzel ve keyifli bir süreç olarak hatırladıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca bundan yola çıkılarak küçük çocuklar için düzenlenecek olan müze gezilerinin çocukların ilgilerini ve gereksinimlerini karşılayacak düzeyde olmasına dikkat edilmesinin gerektiğini ifade etmişlerdir. Swartz ve Crowley (2004) ailelerin çocuklarının müzedeki öğrenme süreçleri hakkındaki görüşlerini belirlemek amacıyla yaptıkları araştırmada, aileler çocukları ile birlikte katıldıkları müze gezileri anında çocukların öğrenme süreçlerine rehberlik edebilme fırsatı bulduklarını ve çocuklara müze gezisi anında farklı eserleri keşfetmelerine, etkileşime geçmelerine olanak verilmesinin gerekli olduğunu belirtmişlerdir. Wolf ve Wood (2012) ise çocukların aileleri ile birlikte müzelere yapmış oldukları alan gezileri sonrasında, çocukların aileleri ile birlikte yapmış oldukları paylaşımların çocukların öğrenme süreçlerine önemli katkılar sağladığını belirtmişlerdir. Genel bir müze ziyareti, ziyaretçi açısından nesneyi görmek ve anlamak üzerine kurulmaktadır ya da düşüncelerden bağımsız olarak sadece görsel deneyim sağlamaya odaklanmaktadır. Ancak müzede görmek ve anlamak deneyimi, dokunmak, duymak ve hatta koklamak duyularıyla genişletilebilmektedir. Bu deneyimler sonucunda müzedeki bu birincil eğitim, duyuşsal bir eğitime dönüşmektedir (Karadeniz ve Okvuran, 2014). Görüldüğü gibi araştırma sonucunda, annelerdeki müze gezisinin çocuklar üzerindeki etkilerine yönelik farkındalık benzer araştırmalarda da gözlenmiştir.

Öğretmenlerin Müze Gezisi Öncesi Görüşleri

Müze gezi öncesinde öğretmen ile yapılan görüşmeden elde edilen bulgular incelendiğinde; öğretmen daha önce itfaiyeye, pastaneye, ekmek fırınına alan gezisi düzenlediklerini, alan gezilerinin çocukların sosyal davranışlarına ve öğrenme süreçlerine katkıları olduğunu belirtmiştir. Öğretmenin müze gezi düzenlenen alan gezisinin faydaları hakkında belirtmiş olduğu görüşlerden yapılan alıntı örneği aşağıda sunulmuştur:

Ö: *“Yaparak yaşayarak öğrenmelerini sağlıyor, yerinde öğreniyorlar.”*

Öğretmenlerin Müze Gezisi Sonrası Görüşleri

Müze gezi sonrasında öğretmen ile yapılan görüşmeden elde edilen bulgular incelendiğinde; öğretmen çocukların geziden çok etkilendiklerini, özellikle müzede sergilenen oyuncakların çocukların dikkatini çektiğini belirtmiştir. Öğretmen müze gezi düzenlenen alan gezisinin çocukların somut deneyimler kazandıkları için öğrenme süreçlerine önemli katkı sağladığını, geçmiş ile günümüz arasında bağlantı kurabildiklerini belirtmiştir. Öğretmene müze gezisi anında ve sonrasında çocukları ile ilgili gözlemleri sorulduğunda öğretmen şu şekilde ifade etmiştir:

Ö: *“Eski eşyalar için meraklılardı, soru sormaya başladılar. Resimlerine konu oldu. İlgimi çeken nokta; özellikle eski çocuk oyuncaklarının resimlerini yapmaya başlamaları oldu.”*

Henderson ve Atencio (2007) müzelerin çocukların öğrenme süreçlerini zenginleştirdiğini ve öğretmenlere çocuklar için işbirlikçi, anlamlı keşifler sunmaları konusunda önemli katkılar sunduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca öğretmenlerin müze gezi düzenlenecek alan gezileri anında çocuklara oyun temelli,

yaşantısal öğrenme süreçleri sunmaları gerektiğini vurgulamışlardır. Martin ve Seevers (2003) de benzer şekilde müzelere düzenlenen alan gezilerinin, okul ve müze arasındaki işbirliğini geliştirip çocuklara ve öğretmenlere önemli katkılar sağlayacağını vurgulamıştır. Araştırmaya katılan öğretmenin müze gezilerinin önemi ve yararları hakkındaki görüşü tüm öğretmenlerde geliştirilmesi gereken önemli bir sonuçtur.

Sonuç ve Öneriler

Son yıllarda Türkiye'de etkili ve farklı eğitim ortamlarının kullanılması önem kazanmaya başlamıştır. Bu amaçla yapılan farklı eğitim ortamlarından biri olan müzeler, kültürün gelecek kuşaklara aktarıldığı önemli mekânlar arasında yer almaktadır. Müzeler yalnızca nesne koleksiyonlarından ibaret değildir. Müzeler bugün, ziyaretçileriyle iletişime geçen, farklı yaş gruplarına eğitim veren, bireysel gelişime katkı sağlayan, toplumsal barışı ve kalkınmayı destekleyen dinamik ve sıra dışı bir kurum özelliği kazanmıştır. Müze eğitiminde temel amaç, toplumda bir müze kültürü yaratmak, müzelere eğitim işlevi kazandırmak, böylece müze konusunda farkındalık yaratmaktır. Müze eğitimi, özellikle zaman ve mekân içinde kendini ve insanları anlama, kültürel mirası sürdürme, geçmişi, bugünü ve geleceği anlamlı bir biçimde ilişkilendirme, kültürel varlıkları, eski eserleri anlama, koruma ve yaşatma, kendi kültürünü ve farklı kültürleri çok yönlü bir yaklaşımla tanıma ve anlama, kuşaklararası anlayış ve empati geliştirme, müzeyi bir yaşam biçimi haline getirme ve müzelere yaşayan kurum niteliği kazandırma çabasıdır (Onur, 2010). Müzedeki olanakların eğitim amacıyla kullanıldığı müze eğitiminden, okul öncesi dönemde de etkin bir şekilde yararlanılmaktadır. Müze gezileri; müze öncesi, müze anı ve müze sonrası uygulanan etkinlikler ile bir bütün oluşturmaktadır. Müze gezileri, okul öncesi dönemdeki çocukların zengin ve farklı yaşam deneyimleri kazanmaları, doğrudan somut deneyimlerle öğrenmeleri, kültürel farkındalığın geliştirilmesi gibi konularda önemli katkılar sunmaktadır. Bu bağlamda müze gezisine katılan okul öncesi dönem çocuklarının müze kavramı ile ilgili görüşlerinin incelenmesi amacıyla yapılan çalışma sonucunda; çocukların, müze gezisinde olumlu deneyimler edindikleri, mutlu, heyecanlı oldukları ve geçmiş ile bugün arasında bağlantı kurabildikleri belirlenmiştir. Annelerin; müze gezi sonrasında çocukların daha etkili öğrendiklerini, öğretmenlerin ise; müze gezilerinin çocuklara somut deneyimler kazandırdığı için öğrenme süreçlerine önemli katkılar sağladığını, çocukların geçmiş ile günümüz arasında bağlantı kurabildiklerini ve sosyal yaşantılarını olumlu yönde desteklediğini belirttikleri görülmüştür.

Yapılan çalışmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda şu öneriler sunulabilir:

- Çocuklar somut yaşantılarla daha kalıcı ve etkili öğrendikleri için müze gezilerinin ve müze eğitimlerinin yaygınlaştırılması,
- Öğretmenlerin müze gezilerini ve eğitimlerini planlama aşamasında farklı yöntem ve teknikler, özellikle de drama yöntemini kullanarak müze gezilerini etkili ve kalıcı bir şekilde uygulamalarının sağlanması,
- Öğretmenlerin hizmet içi eğitimler ile müzede eğitimin önemi hakkında bilgilendirilmesi,

- Sınıftaki tüm çocukların anne babalarının müze gezisi hakkında bilgilendirilerek müze gezilerine ve eğitimlerine mutlaka katılımlarının sağlanması,
- Ülkemizde okul öncesi dönemde müze gezisine, müze eğitimine yönelik çalışmaların artırılması,
- Çocukların müzeye eğitim amacı dışında da gitmelerinin sağlanması önerilebilir.

Kaynakça

- Abacı, O. (2005). *Çocuk ve müze*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Aral, N. & Can Yaşar, M. (2014). 36-72 aylık çocuklar için eğitim programı. (Ed. Köksal Akyol, A.) *Her Yönüyle Okul Öncesi Eğitim 7: Okul Öncesi Eğitim Programları*, (s.237-274), Ankara: Hedef CS Basın Yayın.
- Brooks, R., Aris, M., & Perry, I. (1999). *Effective teaching of history*. London: Routledge.
- Anderson, D., Piscitelli, B., Weier, K., Everett, M., & Tayler, C. (2002). Children's museum experiences: Identifying powerful mediators of learning. *Curator*, 45(3), 213-231.
- Anderson, D. & Piscitelli, B. (2002). Parental recollections of childhood museum visits. *Museum National*, 10(4), 26-27.
- Brett, P. (2014). 'The sacred spark of wonder': Local museums, Australian curriculum history, and pre-service primary teacher education: A tasmanian case study. *Australian Journal of Teacher Education*, 39(6), 16-29.
- Bozdoğan, A.E. & Yalçın, N. (2006). Bilim merkezlerinin ilköğretim öğrencilerinin fene karşı ilgi düzeylerinin değişmesine ve akademik başarılarına etkisi: Enerji parkı. *Ege Eğitim Dergisi*, 7(2), 95-114.
- Emeksizoglu, T.O. (2007). *Polis müzeleri ve polis müzelerinde eğitimi*. Yayınlanmamış Tezsiz Yüksek Lisans Bitirme Projesi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Dillon, J., Rickinson, M., Teamey, K., Morris, M., Choi, M.Y., Sanders, D., & Benefield, P. (2006). The value of outdoor learning: Evidence from research in the UK and elsewhere. *School Science Review*, 87(320), 107-111.
- Dockett, S., Main, S., & Kelly, L. (2011). Consulting young children: Experiences from a museum. *Visitor Studies*, 14(1), 13-33.
- Flexer, B.K. & Borun, M. (1984). The impact of a class visit to a participatory science museum exhibit and a classroom science lesson. *Journal of Research in Science Teaching*, 21(9), 863-873.
- Gartenhaus, A.R. (2000). *Yaratıcı düşünme ve müzeler*. Ruhiser Mergenci ve Bekir Onur (Çev.). Ankara: Ankara Üniversitesi, Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- Greenhill, H.E. (1999). *Müze ve galeri eğitimi*. Meltem Örgü Evren, Emine Gül Kapçı (Çev.). Yay. Haz: Bekir Onur. Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, no:4.
- Güleç, S. & Alkış, S. (2003). Sosyal bilgiler öğretiminde müze gezilerinin iletişimsel boyutu. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 63-78.
- Güler, A. (2011). Planlı bir müze gezisinin ilköğretim öğrencilerinin tutumuna etkisi. *İlköğretim Online*, 10(1), 169-179.
- Henderson, Z.T. & Atencio, J.D. (2007). Integration of play, learning, and experience: What museums afford young visitors. *Early Childhood Education Journal*, 35, 245-251.
- Hurley, M.M. (2006). Field trips as cognitive motivators for high level science learning. *The American Biology Teacher*, 68(6), 61-66.
- Kalessopoulou, D. (2011). Let's play in the museum: Museum exhibits that support children's play. 6th July 2011, IPA 18th World Conference. <http://www.ipa2011.org/login/uploaded/wednesday%20papers/Despina%20Kalessopoulou.pdf> Erişim Tarihi: 03.03.2015
- Kandır, A., Can Yaşar, M., & Tuncer, N. (2012). *Okul öncesi dönemde fen eğitimi*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Karadeniz, C. & Okvuran, A. (2014). Müzede bir gece: Ankara Üniversitesi öğrencileri ile Çorum Arkeoloji Müzesi'nde müze eğitimi. *İlköğretim Online*, 13(3), 865-879.
- Karadeniz, C. & Onur, B. (2015). İngiltere'deki müzelerin kültürel çeşitlilik politikaları ve Londra'dan uygulama örnekleri. *International Journal of Human Sciences*, 12(1), 109-128.

- Kimble, G. (2014). Children learning about biodiversity at an environment centre, a museum and at live animal shows. *Studies in Educational Evaluation*, 41, 48–57.
- Köksal Akyol, A. & Akyol, A. A. (2014). Okul öncesi eğitimde müzeler. (Ed. İ. Ulutaş). Okul öncesinde görsel sanatlar eğitimi. *Her yönüyle okul öncesi eğitim 5* (275-291). Ankara: Hedef CS Yayıncılık ve Mühendislik.
- Luke, J.J., & McCreedy, D. (2012). Breaking down barriers: Museum as broker of home/school collaboration. *Visitor Studies*, 15(1), 98-113.
- Martin, S.S. & Sewers, L.R. (2003). A field trip planning guide for early childhood classes, preventing school failure. *Alternative Education for Children and Youth*, 47(4), 177-180.
- MEB (2013). *MEB Okul öncesi eğitim programı*. Ankara: M.E.B Yayınları.
- Mercin, L. (2017). Müze eğitimi, bilgilendirme ve tanıtım açısından görsel iletişim tasarımı ürünlerinin önemi. *Milli Eğitim*, 214, 209-237.
- Nuzzaci, A. (2006). General education and museum education: between singularity and plurality. *Revista Complutensede Education*, 17(1), 65-75.
- Okvuran, A. (2012). Müzede dramanın bir öğretim yöntemi olarak Türkiye’de gelişimi. *Eğitim Bilim*, 37(166),170-180.
- Onur, B. (2010). Müze eğitimi ve çocuk müzeleri. *Müze Eğitim Seminerleri (2). Mardin Müzeleri*. Ankara: ÇOKAUM ve Mardin Valiliği Yayını.
- Önder, A., Abacı, O., & Kamaraj, I. (2009). Müzelerin eğitim amaçlı kullanımı projesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25, 103-117.
- Paykoç, F. (2008). Müzede düşünerek dokunarak ve hissederek öğrenme. *Geçmişten Geleceğe Türkiye’de Müzecilik Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. Ankara: VEKAM (Vehbi Koç ve Ankara Araştırmaları Merkezi) Yayını.
- Piscitelli, B. & Anderson, D. (2001). Young children's perspectives of museum settings and experiences. *Museum Management and Curatorship*, 19(3), 269-282.
- Saul, J.D. (1993). Ready, set, let's go! Using field trips in your curriculum. *Day Care and Early Education*, 21(1), 27-29.
- Semper, R.J. (1990). Science museums as environments for learning. *Physics Today*, 43(11), 50-56.
- Sturm, H. & Bogner, F.X. (2010). Learning at workstations in two different environments: A museum and a classroom. *Studies in Educational Evaluation*, 36(1-2), 14-19.
- Swartz, I.M. & Crowley, K. (2004). Parent beliefs about teaching and learning in a children’s museum. *Visitor Studies Today*, 7(2), 1-16.
- Tezcan Akmeahmet, K. & Ödekan, A. (2006). Müze eğitiminin tarihsel gelişimi. *İTÜ Dergisi/b*, 3(1), 47-58.
- Ünal, F. (2012). Observation of object preferences of interest by children aged between 4 and 8 in museums: Antalya museum examples. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 51, 362-367.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, A. (1996). *Müzelerde çocuk eğitiminin müze koleksiyonları bağlamında değerlendirilmesi ve Rahmi M. Koç Sanayi Müzesi örneğinde irdelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Wolf, B. & Wood, E. (2012). Integrating scaffolding experiences for the youngest visitors in museums. *Journal of Museum Education*, 37(1), 29-38.
- Wimmer, R.D. & Dominick, J.R. (2000). *Mass media research: An introduction*. Belmont: Wadsworth Publishing Company.